

ÎNTRE DISPERARE ȘI PERSEVERENȚĂ: SCRISORI ALE SOȚIILOR CETĂȚENILOR ITALIENI ÎNCARCERAȚI ÎN ROMÂNIA EPOCII STALINISTE

Veronica Turcuș*

Abstract: *The present study aims to highlight, based on original documents preserved in the Historical-Diplomatic Archive of the Ministry of Foreign Affairs in Rome, the situation of foreign citizens of the Western Bloc countries residing in Romania after the establishment of the Stalinist-inspired regime in Bucharest. Focused on two cases intensely pursued by Italian diplomacy – that of the legation official Eraldo Pintori, arrested on April 27, 1951 and referred to the court in the so-called trial against „spies of the Vatican and the Italian Espionage Center” held before the Bucharest Military Court on September 10-17, 1951, respectively of Luigi Franzolini, another Italian citizen who had requested repatriation in November 1950, former head of service at the Italo-Romanian Commercial Bank, ex-president of the Union of Romanian Bank Officials who held the position of general director in the Ministry of Trade and Food of the Romanian People’s Republic, arrested on September 24, 1951 following the aforementioned trial – this contribution focuses on the outline of women’s suffering, but also on the delineation of their fight in the complicated conditions of the era. The documents published in the annex (the letter of Eraldo Pintori’s wife, Argilia Olivotto Pintori, addressed to Petru Groza on May 25, 1953 in which she requested the granting of a pardon for her husband, respectively the petition of Adele Giacomello Franzolini, Luigi Franzolini’s wife, addressed to the Italian Foreign Minister on March 4, 1955 in which she requested the intensification of the efforts of Italian diplomacy in order to release her husband from Romanian prisons) remain two exemplary proofs of the involvement of women in the complicated puzzle of espionage affairs between the two rival blocs, two testimonies of life and tragic experience, with an ultimately positive ending, as the two Italian citizens were released in 1955 in the context of the relative detente marked by the Geneva Conference of that year.*

Keywords Italian diplomacy, Stalinism in Romania, espionage affairs, Italian citizens, communism, justice.

Instaurarea și cristalizarea instituțională a regimului de inspirație stalinistă în România sfârșitului anilor ‘40 a determinat și precizarea unei atitudini specifice a autorităților de la București față de evoluțiile de dincolo de Cortina de Fier, privite întotdeauna cu un ochi critic, atitudine ranforsată propagandistic și care era adoptată și în cazul cetățenilor străini ai țărilor din Blocul Vestic rezidenți în România, dar și al cetățenilor români, deseori provenind din comunitățile alogene care păstrau legături cu Occidentul. Regimul a luat împotriva acestora o serie de măsuri discreționare,

* Cercetător științific I, dr., Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române; email: vturcus@yahoo.it; <https://orcid.org/0009-0000-4253-8050>

fundamentate pe un sistem legislativ discutabil și tributar ideologiei de extremă stânga sau chiar de o flagrantă ilegalitate, justificată doar prin apărarea intereselor „poporului muncitor”, în contextul în care de partea cealaltă a Cortinei de Fier erau blamate materialismul dialectic și sistemele politice fundamentate pe acesta. În condițiile în care inclusiv Sfântul Scaun condamna comunismul la finele anilor ‘40, ceea ce a condus automat la limitarea diseminării amintitei ideologii în ambianța catolică, de partea răsăriteană a Cortinei de Fier erau fabricate false vinovății și intentate, cu începere din 1949, o serie de procese împotriva membrilor reprezentanțelor diplomatice din Blocul Occidental, acuzele de spionaj fiind la ordinea zilei. Italia a fost luată și ea în colimator și subliniat propagandistic, în sens negativ, spiritul catolic care particulariza îndeobște cetățenii italieni printr-un proces politic, anti-italian și anticatolic desfășurat la București în septembrie 1951¹. În mod special, pe lângă a se propune ca o reacție la atitudinea hotărâtă pe care Pontiful Pius al XII-lea a manifestat-o față de ateismul flagrant pe care era fundamentat materialismul dialectic prin decretul de excomunicare a comuniștilor promulgat de Sfântul Scaun la 1 iulie 1949, procesul era văzut de regimul de inspirație stalinistă de la București și ca un răspuns „anticipat” la Legea securității mutuale pe 1951, semnată de președintele S.U.A., Harry Truman, la 10 octombrie 1951. Mutual Security Act semnifica, în fond, lansarea unui amplu program (reînnoit anual în deceniul 1951-61) de susținere militară, economică și de furnizare de tehnologie aliaților americani, în vederea stimulării țărilor mai puțin dezvoltate, scopul final fiind acela al limitării răspândirii comunismului. Programul se substituia, în esență, Planului Marshall și era destinat nu doar sprijinirii statelor Europei Occidentale, ci și a celor emergente din Orientul Apropiat, Africa sau Asia², care își obținuseră independența după cel de-Al Doilea Război Mondial – devenind interesante în acest context, pe fundalul procesului decolonizării, națiunile mai puțin dezvoltate din emisfera sudică, unde se transplanta încet noua confruntare ideologică între S.U.A. și U.R.S.S. –, ceea ce a deranjat, în mod evident, Moscova, care răspundea dur la tot ceea ce ar fi afectat sfera sa de influență³.

¹ Pe temă Veronica Turcuș, *Indezirabili. Autoritățile comuniste de la București și cetățenii străini rezidenți în România (anii '50)*, „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, Series Historica, Cluj-Napoca, tom. LVIII, 2019, p. 209–229.

² Următorul program pentru străinătate al S.U.A. – Foreign Assistance Act –, adoptat în 1961 și în contextul căruia a fost creată United States Agency for International Development, s-a fundamentat pe aceleași proiecte de respirație globală.

³ Legat de Mutual Security Act of 1951, președintele S.U.A., Harry Truman, declara: „The United States will continue to participate in the great collective defense effort of the free nations and to assist free peoples around the world who want to develop and safeguard their freedom and maintain the peace [...]. This act will mean military equipment for troops who want to be able to defend their homelands if attacked. It will mean raw materials and production equipment for factories that can turn out guns and tanks and planes for the common defense of freedom. It will mean technicians and books, fertilizer and seeds, irrigation pumps and medical supplies, and many other things for people in underdeveloped areas who want to grow in strength and independence. In these and many other ways, this act will mean life and energy for the great collective effort of the free nations to build a better world [...]. There is some

Procesul intentat „spionilor Vaticanului și ai Centrului de spionaj italian” s-a desfășurat în fața Tribunalului Militar din București în zilele de 10–17 septembrie 1951. A fost luată în colimator, în manieră tendențioasă, conducerea Institutului de Cultură Italiană din capitală de la finele anilor ‘40, în special figura directorului Bruno Manzone, dar și persoanele cele mai importante din fruntea Legației Italiei în România începutului anilor ‘50, ministrul Michele Scammacca – aflat la conducerea reprezentanței diplomatice din 1947 și rechemat la Roma încă de la finele anului 1950 – precum și însărcinatul cu afaceri Giuseppe Puri Purini, care își începuse misiunea la București la 31 ianuarie 1950⁴. Procesul i-a avut ca inculpați pe preoții și ierarhii Bisericii Catolice de la București și Timișoara, Augustin Pacha (episcopul romano-catolic de Timișoara), Clemente Gatti (parohul Bisericii Italiene din București), Iosif Schubert (canonic al Catedralei Catolice „Sf. Iosif” din București, administrator apostolic al Arhidiecezei de București din mai 1950 și episcop al Bisericii Romane din iunie același an), Adalbert Boros/Boroș (rector al Seminarului Teologic Romano-Catolic din Timișoara, de asemenea episcop romano-catolic consacrat în clan-destinitate) Iosif Waltner (preot, consilier al Cancelariei Episcopale romano-catolice de Timișoara), Ioan Heber (preot, canonic și secretar al Eparhiei Romano-Catolice din Timișoara) – majoritatea arestați la 10 martie 1951 –, precum și pe laicii Eraldo Pintori (funcționar al Legației Italiei din capitala României din 1935, mai precis al Institutului de Cultură Italiană până în 1948, apoi al Legației, după obstrucționarea activității Institutului de către regimul comunist, reținut de autoritățile staliniste la București în după-amiaza zilei de 27 aprilie 1951)⁵, Lazăr Ștefănescu (inspector general școlar, fost susținător al lui Maniu, ocupând ulterior funcții de conducere în Frontul Plugarilor, devenit inclusiv membru al Comitetului Central al amintitei formațiuni politice), Gheorghe Săndulescu (fost liberal, apoi membru al Partidului Social Democrat, inspector general școlar), Petre Topa/Țopa (medic din București).

Născut la 18 octombrie 1915 la Lavena – Ponte Tresa, o localitate situată în Lombardia, în apropiere de Varese și la vreo de 60 km de Milano, pe malurile Lacului Lugano la granița dintre Italia și Elveția, Eraldo Pintori provenea dintr-o familie mixtă

misapprehension that the free world is embarked on nothing but an armaments race with the Soviet Empire. This is not the case. What the free world is actually doing is to unleash the constructive forces of human freedom. We are building armaments, of course—we would be fools if we did not. But we are doing far more than that. We are joining with and helping the free nations organize into stronger international associations than ever before”. Conform <https://www.trumanlibrary.gov/library/public-papers/250/statement-presi-dent-upon-signing-mutual-securityact>, accesat la 9 octombrie 2024.

⁴ Detalii în V. Turcuș, Șerban Turcuș, *Istoricul problemei preotului italian la Biserica Italiană din București. Documente despre cazul Gatti (1951–52)*, „Crisia”, Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, XLVII, 2017, p. 165.

⁵ *Procesul unui grup de spioni, trădători și complotiști în slujba Vaticanului și a centrului de spionaj italian – București, 10-17 septembrie 1951* –, Editura de Stat pentru Literatură Științifică, 1952, p. 28–29; *Memorie di Eraldo Pintori. Carcerato in Romania*, presentazione del P. F. Molinari M.S., Assisi, Editrice La Salette, 1992, p. VI.

(tatăl italian și mama elvețiană), care a emigrat în România la începuturile anilor '20. Ajuns în România la vârsta de numai 8 ani, Eraldo Pintori s-a integrat încă din adolescență în comunitatea italiană de la București, unde părinții săi s-au stabilit de la început. Cu toate că în anii respectivi comunitatea italiană din capitala României dispunea de structuri de învățământ în limba maternă (de la școli elementare, la un prestigios liceu științific), tânărul Pintori a urmat doar clasele primare în italiană, restul educației fiind desăvârșit în limba română, la renumitul Liceu „Gheorghe Lazăr” din București, instituție cu o tradiție pedagogică urcând la 1860. Odată încheiate studiile liceale, Eraldo Pintori a fost angajat, vreme de doi ani, al companiei italiene „Assicurazioni Generali”, societate care la vremea respectivă se bucura de o remarcabilă prezență în România⁶, pentru ca apoi, la doar 20 de ani, în 1935, să devină funcționar al Institutului de Cultură Italiană din București. S-a căsătorit de tânăr, la vârsta de 23 de ani, la 23 iunie 1939, în Biserica Italiană din București, cu Argilia Olivotto, profesoară de gimnaziu care predă la Școala comercială și la Liceul științific italian⁷.

⁶ Fondată la Trieste în 1831 sub titulatura „Imperial Regia Privilegiata Compagnia di Assicurazioni Generali Austro-Italiche”, compania de asigurări – care a dobândit actuala denumire după Revoluția de la 1848 – încă de la începuturi cu un sediu, devenit istoric, în Piazza San Marco de la Veneția (unde era așezată direcțiunea pentru Italia), a cunoscut o primă fază de expansiune, inclusiv geografică, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în anul 1882 constituindu-se Grupul Generali, al cărui leader a rămas până în prezent „Assicurazioni Generali”. Societatea și-a organizat treptat birouri și în Austria, Ungaria, România și Franța, cunoscând o profundă reorganizare după Primul Război Mondial când, în condițiile dezagregării dublei monarhii, a fost reconsiderată importanța sediului triestin. Amintim că în perioada 1877–1920 compania a fost gestionată de Marco Besso, secretar general al societății din 1877, apoi director general din anul 1885, în fine, președinte cu începere din 1909. Sub conducerea sa compania a dobândit dimensiuni internaționale prin deschiderea de agenții în întreg spațiul mediteranean, la Sankt Petersburg sau Varșovia, în Americi și Extremul Orient și prin fondarea de agenții asociate precum Erste Allgemeine Schaden- und Unfallversicherung la Vienna, Generala în România, Anonima Grandine (fondată de Pio Alessandro Pontremoli) și Anonima Infortuni la Milano. Anilor interbelici din evoluția companiei le-a corespuns stabilirea sediului legal la Roma și se cuvine menționat că la finele deceniului al patrulea al secolului trecut grupul se bucura de o largă componență internațională (care, însă, era orientată prevalent către țările central și est-europene), reunind nu mai puțin de 59 de sucursale și agenții, și de o creștere semnificativă a cotei de piață (în 1935 avea nu mai puțin de 29 de agenții asociate în Europa). În România, compania și-a deschis prima sucursală la Brăila în 1835, având ca obiect de activitate asigurarea mărfurilor transportate. Tot aici, în martie 1897, se constituie și prin contribuția capitalului românesc (anume participarea Băncii Marmorosch Blank & Co.), Societatea Română de Asigurări Generale care, după doi ani de funcționare la Brăila, și-a transferat sediul la București, schimbându-și ulterior denumirea în GENERALA – Societate Română de Asigurări Generale. Amintim că, în anul 1935, Generala și-a asigurat primatul pe piața asigurărilor din România, fiind acționară la mai multe societăți de asigurare din țară (Dacia-România, Steaua României, Prima Ardeleană). Laura Ziani, *Assicurazioni Generali*, în *Dizionario di Economia e Finanza*, Istituto della Enciclopedia Italiana Treccani, 2012, pe [https://www.treccani.it/enciclopedia/assicurazionigenerali\(Dizionario-di-Economia-e-Finanza\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/assicurazionigenerali(Dizionario-di-Economia-e-Finanza)/); de asemenea, https://pensii.generali.ro/despre_noi/generali_in_romania.htm, accesate în 11 octombrie 2024.

⁷ *Memorie di Eraldo Pintori*, p. XI. Argilia Olivotto avea și cetățenia, și naționalitatea italiană și era născută la 27 martie 1916 la Furnicași în județul Muscel, provenind dintr-o familie de italieni stabilită aici în primul deceniu al secolului XX. La București, soții Pintori locuiau pe Strada Laurențiu Claudian, nr. 29. Mihai Pelin, *Hărțuire – Legația Italiei, sub asediul regimului comunist (8)*, „Jurnalul”, 19 aprilie 2007

Dintre inculpații laici din amintitul proces, Lazăr Ștefănescu și Gheorghe Săndulescu erau acuzați că au desfășurat o activitate „dușmănoasă regimului de democrație populară” încercând să constituie o „organizație subversivă” sub denumirea Partidul Socialist Creștin, dizidență nedorită în condițiile hegemoniei partidului unic⁸, operațiune de care nu ar fi fost străină Legația Italiei la București și care ar fi încurajat inițiativa prin persoana de contact, Eraldo Pintori, prin intermediul căruia ar fi fost transmise de amintiții cetățeni români, mai ales de către Lazăr Ștefănescu, „posturilor de radio imperialiste știri și comentarii calomnioase” ce defăimau regimul proaspăt instaurat în România⁹. Eraldo Pintori a fost acuzat, de asemenea, că ar fi fost omul de legătură al Legației italiene din București cu cercurile catolice din țară, dar și cu presupuși spioni care activau în România. Printre aceștia s-ar fi numărat și Petre Topa, fost subsecretar la Ministerul Sănătății în anii regimului carlist, fost iorghist (deputat de Caliacra în urma alegerilor parlamentare din 1931, în respectiva legislatură funcționând și ca vicepreședinte al Camerei) cu o contribuție la renașterea în anii celui de-Al Doilea Război Mondial, în mod clandestin, a vechiului Partid Naționalist-Democrat fondat în 1910 de Nicolae Iorga și A.C. Cuza, partid pe care l-a și condus și care s-a opus regimului antonescian, susținând lovitura de stat de la 23 august 1944, bucurându-se de o efemeră existență în legalitate pentru ca apoi să fuzioneze cu Partidul Național Liberal – Tătărescu. Petre Topa a fost apoi deputat

pe <https://jurnalul.ro/special-jurnalul/hartuire-legatia-italiei-sub-asediul-regimului-comunist-8-91700.html>, accesat în 12 octombrie 2024; V. Turcuș, Ș. Turcuș, *Între cultură, șantaj și spionaj. Accademia di Romania la crepuscul (1947–1955). Studii și documente*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2017, p. 28–29. Date despre Eraldo Pintori și în Ovidiu Bozgan, *România versus Vatican. Persecuția Bisericii Catolice din România comunistă în lumina documentelor diplomatice franceze*, București, Editura Sylvi, 2000, p. 57, 59. De asemenea, vezi *Mecanisme represive în România 1945–1989. Dicționar biografic. P.*, coord. Octavian Roske, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2007, p. 218, cu corectarea datei arestării, a locului și anului morții.

⁸ Hegemonie cristalizată în primii ani ai noului regim și consfințită apoi prin Constituția din septembrie 1952: vezi preambulul acesteia, care preciza „Republica Populară Română a luat naștere ca urmare a victoriei istorice a Uniunii Sovietice asupra fascismului german și a eliberării României de către glorioasa Armată Sovietică, eliberare care a dat putința poporului muncitor, în frunte cu clasa muncitoare condusă de Partidul Comunist, să doboare dictatura fascistă, să nimicească puterea claselor exploatare și să făurească statul de democrație populară, care corespunde pe deplin intereselor și năzuințelor maselor populare din România”; de asemenea, art. 3, în care era reiterat, cu privire la orânduirea socială, că „Republica Populară Română s-a născut și s-a întărit ca rezultat al eliberării țării de către forțele armate ale Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste de sub jugul fascismului și de sub dominația imperialistă, ca rezultat al doborârii puterii moșierilor și capitaliștilor de către masele de la orașe și sate în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român” sau art. 86, care stipula „Cetățenii cei mai activi și cei mai conștienți din rândurile clasei muncitoare și din rândurile celorlalte pătri de oameni ai muncii se unesc în Partidul Muncitoresc Român, detașamentul de avangardă al oamenilor muncii în lupta pentru întărirea și dezvoltarea regimului de democrație populară și pentru construirea societății socialiste. Partidul Muncitoresc Român este forța conducătoare atât a organizațiilor celor ce muncesc, cât și a organelor și instituțiilor de stat. În jurul lui se strâng laolaltă toate organizațiile celor ce muncesc din Republica Populară Română”. „Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române”, a. I, nr. 1, 27 septembrie 1952.

⁹ *Procesul unui grup de spioni, trădători și complotiști*, p. 5, 7–9, 18–19, 27, 30.

liberal în Adunarea Deputaților din 1946¹⁰. Pintori era, în plus, învinuit că ar fi contribuit – acțiune de altfel firească într-un stat democratic – la repatrierea unor cetățeni italieni, asigurând și trecerea bunurilor materiale ale acestora în Italia, ceea ce în România aflată sub imperiul stalinismului nu se putea realiza pe căi legale și constituia un veritabil delict¹¹.

Acuzațiile de spionaj ajungeau până la construcții profund tarate de noua ideologie importată de la Moscova (care suspecta de trădare orice activitate firească în sfera economicului sau a culturalului care nu era în perfectă concordanță cu paradigma politico-ideologico impusă), construcții de tipul „agentura de spionaj creată și condusă de Manzone”¹², pe care ar fi preluat-o și coordonat-o Pintori. Era fabricat astfel un proces-farsă în care acuzațiile se dovedeau la fel de lipsite de substanță. „Spionajul fiind ocupația permanentă a centrului italian – profera insinuant un material tipărit de regim în 1952 la Editura de Stat pentru Literatura Științifică și care oferea punctul de vedere al autorităților de la București asupra procesului desfășurat în zilele de 10–17 septembrie 1951, dorindu-se a fi «nu numai un material documentar

¹⁰ Doctorul Petre Topa, chirurg și om politic născut în anul 1889 la Malovăț, în Macedonia, absolvent al Liceului român din Bitolia în anul 1908, a urmat Facultatea de Medicină la București, implicându-se în viața studențească a capitalei (a fost secretar general al Societății Studenților în Medicină din București în anii 1914–1915). A fost extern al Eforiei Spitalelor Civile (1911), clasificat al treilea, apoi intern, din 1913, clasificat întâiul. Din anul 1917 a devenit doctor în medicină și chirurgie (titlu obținut la Iași în anul respectiv în condițiile în care activitatea facultății bucureștene suferea de pe urma războiului și a ocupației). A funcționat ca medic militar în Primul Război Mondial (1917–1918), apoi a făcut stagiul complet, de 4 ani, în cadrul Spitalului Colentina, optând pentru chirurgie. A fost numit chirurg al Casei Centrale a Meseriilor și s-a specializat în chirurgie ortopedică și accidente de muncii. A organizat serviciul de Consultatii chirurgicale din așezământul medical modern Casa medicală „Regina Maria”. A vizitat clinici de ortopedie și traumatologie din Bologna, Viena, Roma, Florența, Paris, Lyon, Anvers, Bruxelles și a redactat o serie de contribuții specifice pe temă. În anul 1931 funcționa în calitate de chirurg primar al așezămintelor Principesa Elena și al Casei Centrale a Asigurărilor Sociale. S-a distins ca primul director al Spitalului de Urgențe Floreasca, instituție deschisă la 16 noiembrie 1932, inițial sub denumirea de Spitalul de chirurgie, accidente de muncă și mecanoterapie „pentru îngrijirea și reeducarea profesională a accidentaților din câmpul muncii”, la a cărei bună funcționare a contribuit, în fruntea secției de mecanoterapie, un alt specialist în domeniu, doctorul I. Ghiulamila. Medicul Petre Topa a fost și președinte al Societății de Cultură Macedo-Română, a fost membru al Uniunii Medicale Balcanice, a fost ales vicepreședinte al Secțiunii române a celei din urmă asociații și a participat activ la toate reuniunile acesteia până în 1944. Autoritatea sa profesională a determinat alegerea în funcția de președinte al Societății Române de Chirurgie (în anul 1939). Din 1937 până în 1940, medicul Petre Topa a îndeplinit în mai multe guverne funcția de subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor sau la Ministerul Sănătății și Ocrotirii Sociale (în timpul guvernării liberale Gheorghe Tătărescu, noiembrie-decembrie 1937 sau a Frontului Renașterii Naționale – în Guvernul Tătărescu VI, 11 mai – 28 iunie 1940 – formațiune politică din care a făcut parte, fiind un regalist convins). Din anul 1946, chirurgul Petre Topa nu a mai fost director al Spitalului Floreasca, funcționând până în 1949 ca șef al secției de chirurgie și recuperare. Mircea Beuran, Benone Duțescu, *Scurtă biografie a unui spital octogenar și a primului său director, Dr. Petre Topa (1889-1957)*, „Viața Medicală”, 4 octombrie 2012. Vezi <https://www.viata-medicala.ro/opinii/scurta-biografie-a-unui-spital-octogenar-si-a-primului-sau-director-5789>, accesat la 9 octombrie 2024.

¹¹ *Procesul unui grup de spioni, trădători și complotiști*, p. 28–29.

¹² După încetarea activității Institutului de Cultură Italiană din București, Bruno Manzone a plecat din România în mai 1950.

prețios, ci și o armă de mare importanță în ascuțirea vigilenței oamenilor muncii din Republica Populară Română, în lupta pentru asigurarea păcii și construirea socialismului» –, măsuri erau totdeauna luate pentru ca plecarea din țară a agenților de spionaj să nu atragă pierderea agenturii pe care o aveau. Astfel, acuzatul Pintori preluase agentura lui Manzone: Pintori fiind mutat la Beyruth¹³, trebuia să predea agentura sa funcționarului Legației, Giacomello. În acest scop, acuzatul Pintori a și predat pe acuzatul Topa lui Giacomello și a anunțat și pe acuzatul Ștefănescu Lazăr că îi va face legătura cu Giacomello pentru a duce mai departe activitatea de spionaj. Arestarea atât a lui Ștefănescu, cât și a lui Pintori a împiedicat însă această legătură¹⁴.

În memoriile sale, legat de contextul arestării, Eraldo Pintori amintește că a fost interogată de înalți ofițeri ai Securității, fiind interpelat în mod special în legătură cu o carte apărută în Italia care oferea o imagine defavorabilă regimului politic de la București. Despre lucrare, intitulată *Torno dalla Romania*, Securitatea considera că fusese redactată pe baza informațiilor furnizate de Leo Giacomello, funcționar al Biroului de presă al Reprezentanței diplomatice a Italiei la București – care la momentul respectiv reușise să părăsească România¹⁵ – și de Luigi Franzolini și a încercat să obțină din partea lui Pintori confirmarea acestui lucru¹⁶. Franzolini funcționase ca șef de serviciu în cadrul Băncii Comerciale Italo-Române, fusese președinte al Sindicatului funcționarilor bancari români și ocupase funcția de director general în Ministerul Comerțului și Alimentației al R.P.R. (structură redenumită, de la 23 noiembrie 1949, Ministerul Industriei Alimentare)¹⁷.

Amintitul proces-farsă din septembrie 1951 s-a încheiat cu condamnări care se doreau a fi exemplu pentru „dușmanii poporului”, în general temniță grea pe viață sau muncă silnică pe viață ori pedepse de peste 10 ani de temniță grea sau muncă silnică,acompaniate de degradarea civică pe o perioadă similară, confiscarea averii și

¹³ De altfel, Eraldo Pintori indica în memoriile sale că în lunile care i-au precedat arestarea intrase în colimatorul poliției secrete românești, fiind chestionat asupra vieții și activității desfășurate în România de către diverși reprezentanți ai autorităților statale sau chiar de vecini presupus binevoitori, interesul față de persoana sa augmentând în momentul în care Legația Italiei a înaintat autorităților de la București cererea de a i se acorda viza de ieșire din R.P.R., incluzând solicitarea pentru autorizația de export a bunurilor sale, în condițiile în care fusese transferat la Ambasada italiană de la Beirut. *Memorie di Eraldo Pintori*, p. 2.

¹⁴ *Procesul unui grup de spioni, trădători și complotiști*, p. 8, 30.

¹⁵ Vezi documentul nr. 2 din anexă.

¹⁶ Era vorba, în fond, de cartea semnată de Carlo Mellini, *Torno dalla Romania*, Roma, Jandi Sapi, 1949, 78 p., publicată în colecția „Carnet cultural”, în care, de altfel, am identificat până în prezent doar acest material și era pusă sub genericul, redactat tot în limba română, „Confederația Generală a Muncii”. Cartea prezenta probleme precum *Alla Memoria di A. Prestini e V. Tussini, operai italiani, vittime della democrazia popolare romana* [Memoriei lui A. Prestini și V. Tussini, muncitori italieni victime ale democrației populare române]. *La polizia è onnipresente – Pane immangiabile – I sindacati organo dello Stato – Operai italiani vittime della polizia – La pena di morte agli operai – Dirigenti comunisti italiani a Bucarest*, insistând în primis pe omniprezența în țară a poliției politice și pe acțiunile regimului împotriva unor muncitori italieni.

¹⁷ *Memorie di Eraldo Pintori*, p. 4–5.

obligația fiecărui condamnat de a plăti 50.000 lei cheltuieli de judecată. Astfel lui Eraldo Pintori i-a fost impusă munca silnică pe viață, degradarea civică, 40.000 lei amendă penală și obligația de a plăti suma de 14.174.565 lei cu titlu reparatoriu în folosul statului. De asemenea, Gheorghe Săndulescu și Lazăr Ștefănescu au primit muncă silnică pe viață și degradare civică, celui din urmă fiindu-i imputată și o amendă penală de 30.000 lei și 45.900 lei ca reparații în favoarea satului, în vreme ce medicului Petre Topa i-a fost dată o sentință de 10 ani de temniță grea și 10 ani de degradare civică¹⁸.

Cel dintâi pe lista condamnaților a fost Eraldo Pintori, care avea de departe sentința cea mai grea, mărturie a atitudinii regimului de „democrație populară” de la București față de cetățenii statelor de dincolo de Cortina de Fier. În plus, ca o directă urmare a interogatoriilor din timpul procesului, în care au apărut și numele altor cetățeni italieni (precum celălalt angajat al Legației, Leo Giacomello), s-a trecut la o adevărată vânătoare de vrăjitoare, fiind arestate rudele acestuia din urmă (respectiv cei doi cumnați, Luigi Franzolini și Ernesto Zara, supuși la rândul lor experienței nefaste a închisorilor comuniste)¹⁹. Dacă Ernesto Zara a fost eliberat după un an de închisoare, Luigi Franzolini – ridicat de organele represive ale autorităților staliniste de la domiciliul său din București în noaptea de 24 spre 25 septembrie 1951 – a avut o situație mai complicată. Luigi Franzolini fusese condamnat inițial la 5 ani de închisoare. În ambele cazuri, Pintori și Franzolini, familiile au fost repatriate în Italia (Argilia Pintori la Brescia, unde locuia împreună cu fiica, atunci adolescentă²⁰ și cu

¹⁸ *Procesul unui grup de spioni, trădători și complotiști*, p. 119–120. De amintit că alături de Petre Topa, care a murit la Văcărești la 27 iunie 1957, va trece la cele veșnice în temniță și Gh. Săndulescu (la Aiud, la 15 aprilie 1954), în vreme ce Lazăr Ștefănescu a fost eliberat abia în 1964. Vezi <https://www.memorialsighet.ro/10-17-septembrie-1951-procesul-pacha-procesul-spionilor-vaticanului-din-romania/>, accesat în 10 octombrie 2024.

¹⁹ Vezi documentul nr. 3 din anexă.

²⁰ Eraldo Pintori a avut două fete, una dintre ele născută în primul an de căsătorie, cea de-a doua la 20 de ani distanță, după reîntoarcerea sa din închisoare. Cea mai mare, Adriana Pintori, născută în 25 martie 1940 la București și botezată în Biserica Italiană din capitala României în mai același an – la ea face referire documentul nr. 1 din anexă –, licențiată în Litere și Filosofie la Universitatea din Barcelona, a urmat o carieră universitară, funcționând ca profesor de italiană la Universitatea din Barcelona; a fost și traducătoarea în catalană a procesului Nicolae și Elena Ceaușescu pentru rețeaua catalană de televiziune TV3 (ca traducător autorizat de limba română, calitate pe care o avea din 1984). S-a preocupat și de istoricul transpunerilor în catalană ale operei lui Mihai Eminescu (*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, La steaua*), redactând o serie de contribuții științifice pe temă (vezi, de exemplu, Adriana Pintori Olivotto, Joan Fontana i Tous, *Què és el que et desitjo, dolça Romania. A propòsit d'una traducció inèdita d'Eminescu*, „Quaderns. Revista de Traducció”, 27, 2020, p. 97–110; Idem, *La steaua d'Eminescu en la traducció catalana inèdita de Josep Matas Perpiñá*, „Estudis Romànics” [Institut d'Estudis Catalans], vol. 43, 2021, p. 353–359). Este autoarea unor lucrări de lingvistică axate pe limba italiană (*Modismos, locuciones y expresiones idiomáticas: un estudio contrastivo italiano-castellano*, Barcelona, 1992; *Dal testo italiano alla propria madrelingua*, Barcelona, 1994; *Diamoci dentro! Cultura e civiltà italiana*, Barcelona, 1996), precum și al unui ghid de conversație spaniol-român, respectiv româno-spaniol apărut în anul 2005. Activitatea ei a fost legată de Spania întrucât Eraldo Pintori, după eliberare, a fost numit consul la Consulatul italian din Sankt Gall, Elveția, unde a stat 6 ani, apoi a fost transferat la Madrid,

soacra septuagenară aflată în condiții dificile de sănătate, funcționând acolo ca profesoară, în anul academic 1952–1953 doar în calitate de suplinitor²¹, iar Adele Franzolini, sora lui Leo Giacomello și soția lui Luigi Franzolini, la Milano, reușind să plece din România împreună cu cei doi copii la 8 aprilie 1952²²).

Disperarea celor două soții revenite în Italia doar cu copiii și fără capul familiei a fost lesne de înțeles, iar cele două mame au făcut eforturi disperate pentru a-și putea recupera soții de dincolo de Cortina de Fier. Pe această linie – a suferinței, dar și a luptei la feminin în condițiile complicate ale epocii – se înscriu documentele inedite pe care le publicăm în anexă și care oferă două dovezi exemplare ale implicării femeilor în puzzle-ul complicat al afacerilor de spionaj dintre cele două blocuri rivale, petițiile acestora, adresate conducerii Externelor italiene, respectiv, celor mai înalte autorități române și care solicitau implicarea diplomatică activă, respectiv, clemența în cazurile deja tranșate de o justiție părtinitoare, fiind tot atâtea mărturii de viață și experiență tragică.

Demersurile celor două soții disperate (este vorba de două scrisori, două petiții semnate de Argilia Olivotto Pintori, soția lui Eraldo Pintori, respectiv, Adele Franzolini, sora lui Leo Giacomello și soția lui Luigi Franzolini) au fost făcute în două momente-cheie ale relativei detensionări dintre cele două blocuri sau, mai bine spus, a unor semnale în acest sens percepute la nivelul sistemului de relații internaționale.

În primul caz, Argilia Olivotto Pintori adresa direct lui Petru Groza, la 25 mai 1953, o petiție redactată în limba română prin care solicita clemența autorităților staliniste de la București în cazul soțului său, Eraldo Pintori, condamnat pe viață, așa cum am precizat anterior, de Tribunalul Militar București la 17 septembrie 1951. În Arhiva Ministerului de Externe al Italiei se păstrează traducerea în limba italiană a amintitei cereri din 25 mai 1953 (doc. nr. 1 din anexă), precum și o relatare amănunțită a petiționarei referitoare la audiența pe care o solicitase, în dimineața zilei de 25 mai 1953 la orele 10, șefului Legației R.P.R. la Roma, ministrul Aurel Mălnășanu²³, în vederea înaintării scrisorii prin misiunea diplomatică a României din

în Spania rămânând pentru tot restul vieții și fiind pensionat la împlinirea vârstei corespunzătoare retragerii din activitate, în 1980. Eraldo Pintori a murit la Barcelona, la 25 februarie 1992, în urma unei boli incurabile, fiind înmormântat apoi – în data de 13 martie 1992 – la Bressanone, în mormântul familiei soției, Olivotto. Soția sa, Argilia Olivotto Pintori, i-a supraviețuit un sfert de secol, trecând la cele veșnice la venerabila vârstă de 101 ani la Barcelona, unde a fost înmormântată la 7 octombrie 2017. *Memorie di Eraldo Pintori*, p. XII, XVI–XVII; de asemenea, cv-ul profesoarei Adriana Pintori pe <https://www.uab.cat/doc/pintoricv>, accesat în 12 octombrie 2024; ferparul Argiliei Olivotto Pintori pe <https://static.rememori.com/976409:argiliaolivotto-pintori>, accesat la 12 octombrie 2024.

²¹ Conform documentului nr. 2 din anexă.

²² Documentul nr. 3 din anexă.

²³ Diplomatul Aurel Mălnășan/Mălnășanu ocupase anterior, în perioada 1949–1952, postul de ambasador în Ungaria și își va construi mai apoi, după încheierea misiunii sale în fruntea reprezentanței României din capitala Italiei, o carieră ilustră în Ministerul Afacerilor Externe de la București, la mijlocul anilor '50 devenind ministru adjunct al Afacerilor Externe. Aurel Mălnășan a fost direct implicat în acțiunea de investigare și supraveghere a guvernanților maghiari ai lui Imre Nagy în timpul „azilului lor politic” de la Snagov (1956–1958). Din înputernicirea Prezidiului M.A.N. a semnat, în numele României,

capitala Italiei. Prezența celor două documente în Arhiva de la Farnesina dezvăluie acțiunile sistematice și concertate ale diplomației italiene pentru susținerea intereselor cetățenilor ei încarcerați în temnițele României sovietizate sub pretexte mai mult sau mai puțin viabile, acțiuni de care nu era străin, în mod evident, demersul soției lui Pintori²⁴. Petiția a fost adresată lui Petru Groza într-un moment politic apreciat ca prielnic pentru o serie de tentative de dezgheț bilateral²⁵ (mai 1953), mai ales în contextul perspectivelor care se prefigurau după moartea lui Stalin, survenită în martie 1953, și pe fundalul semnalelor relativ favorabile venite de la București (în petiție se

convenția consulară din 23 aprilie 1959 cu R.P. Bulgară (vezi „Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române”, a. VIII, nr. 15 din 4 iunie 1959). A funcționat ca ministru adjunct de Externe și la începutul anilor ‘60 și a semnat în această calitate, din împuternicirea Prezidiului M.A.N., Convenția Consulară între R.P.R. și R.S. Cehoslovacă din 21 mai 1960 (vezi Decretul nr. 298 din 25 august 1960 de ratificare a acesteia în „Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române”, a. IX, nr. 17 din 26 august 1960) și din împuternicirea Consiliului de Stat al R.P.R., Tratatul din 25 ianuarie 1962 între R.P.R. și R. P. Polonă privind asistența juridică și relațiile juridice în cauzele civile, familiale și penale (vezi Decretul nr. 323 din 7 mai 1962 privind ratificarea tratatului dintre R.P.R. și R. P. Polonă în „Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române”, a. XI, nr. 13 din 4 iunie 1962). Ulterior Mălnășan a fost trimis ambasador extraordinar și plenipotențiar al R.S.R. în Republica Socialistă Federativă Iugoslavia (vezi Decretul nr. 604/1969 al Consiliului de Stat al R.S.R. semnat de președintele acestuia, Nicolae Ceaușescu, de rechemare a lui Mălnășan de la post, publicat în „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România”, a. V, partea I-a, nr. 96 din 30 august 1969) și în Republica Populară Democrată Coreeană (vezi decretul nr. 495/1972 al Consiliului de Stat al R.S.R. semnat de președintele acestuia, Nicolae Ceaușescu, de rechemare a lui Mălnășan de la post, publicat în „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România”, a. VIII, partea I-a, nr. 155 din 23 decembrie 1972). A decedat în 1986, fiind cremat după moarte. Date asupra activității sale în V. Turcuș, Ș. Turcuș, *Redeschiderea Bisericii Italiene din București în timpul regimului ateocrat: discuțiile din anul 1956*, în vol. *Modernizare economică, socială și spirituală în Europa Est-Centrală = Gazdasági, társadalmi és szellemi modernizáció Kelet-Közép-Európában: In honorem Prof. Univ. Dr. Csucsuj István*, coord.: Lőnhárt Tamás, Nagy Róbert Miklós, Hunyadi Attila-Gábor, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2017, p. 255–271.

²⁴ Tratatul purtat pentru eliberarea lui Pintori au fost complexe, fiind inițiate încă din momentul arestării, care, la rândul ei, nu a fost întâmplătoare. V. Turcuș, Ș. Turcuș, *Între cultură, șantaj și spionaj*, p. 27–42. În Arhiva de la Farnesina găsim, pentru 1953, cinci note interne ale Ministerului Afacerilor Externe italian din 27 aprilie, 19 mai, 30 iunie, 1 iulie și 2 iulie 1953 – exact în contextul redactării petiției Argiliei Pintori. Notele interne fac referire – în condițiile reluării schimburilor comerciale bilaterale – la solicitarea României, făcută la începutul respectivului an, ca Italia să cumpere grâu românesc la un preț peste cel al pieței (guvernul român pretindea 108-109 dolari pe tonă pentru o cantitate de 20.000 de tone, diminuată apoi la 10.000 tone, în vreme ce prețul pieței se situa la 92–94 dolari pe tonă, iar Italia era dispusă să ofere 98 de dolari pe o tonă de grâu). În cele din urmă – negocierile fiind reluate la un preț al pieței substanțial redus la nivel internațional, 78 de dolari pe tonă – Ministerul de Finanțe de la Roma a consimțit achiziționarea celor 20.000 tone de grâu românesc la suprapreț, cu condiția „să existe certitudinea eliberării lui Pintori”, „pentru care soția a solicitat în urmă cu câteva săptămâni grațierea”. *Ibidem*, p. 42–43, pentru documentele păstrate la Farnesina, p. 233–237.

²⁵ În S.U.A. și U.R.S.S. a avut loc la începutul anului 1953 o schimbare de lideri. În S.U.A., pe de o parte, de la sfârșitul lunii ianuarie 1953 locul lui Truman este luat de președintele Dwight Eisenhower, care a înțeles să dea noi interpretări și soluții politicii de *containment* promovată de precedentul șef de stat, urmărind în primul rând adaptarea acesteia la resursele financiare naționale. V. Turcuș, *op. cit.*, p. 214.

face referire la un precedent favorabil, în care a fost acordată clemența într-un caz similar, despre care suplicanta precizează că se informase din presă).

În petiția sa către Petru Groza, a cărui autoritate în domeniul justiție o invoca, derivând din calitatea sa de președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române²⁶ – anume dreptul de a acorda amnistia, iar pentru cazurile singulare, de a concede grațierea și de a comuta pedepsele – Argilia Olivotto își argumenta solicitarea și prin contribuția familiei ei la efortul militar antihitlerist din 1944-1945 (doc. nr. 1 din anexă). Prezentându-și background-ul familial, în reliefarea căruia accentua că era născută și crescută în România, pe care o considera cea de-a doua patrie, și că făcea parte dintr-o familie care s-a distins prin conduita sa în cei cincizeci de ani de locuire la București, perioadă în care a trăit doar din muncă cinstită, fără a se amesteca în probleme politice, Argilia Olivotto se referea și la destinul fratelui, Amelio Olivotto²⁷, decorat în urma contribuției sale în Armata

²⁶ Marea Adunare Națională (M.A.N.), organismul legislativ unicameral al Republicii Populare Române/ ulterior al Republicii Socialiste România în perioada 1947–1989, a fost o instituție cristalizată la începutul perioadei staliniste în România ca organ suprem al puterii în stat (în conformitate cu art. 37 al Constituției R.P.R. din 13 aprilie 1948). Același statut de organ suprem al puterii în stat și de unic organ legiuitor al R.P.R. îi era consfințit și de Constituția din 24 septembrie 1952 (cap. 3, art. 22, respectiv, art. 23). În sfera justiției, atât Constituția din 1948 (art. 39, pct. 8), cât și cea din 1952 (art. 24, pct. i) stipulau că în competența directă a M.A.N. era plasată acordarea amnistiei și că între atribuțiile Prezidiului adunării (compus din președinte, trei vicepreședinți/doi din 1952, un secretar și 14 membri/13 din 1952 aleși direct de M.A.N. – conform art. 41 din Constituția din 1948, respectiv, art. 35 din Constituția din 1952) se număra exercitarea dreptului de grațiere și comutare a pedepselor (conform art. 44, pct. 4 din Constituția anului 1948 și al art. 37, pct. 1 al legii fundamentale din 1952). Pentru textul constituțiilor, vezi „Monitorul Oficial”, a. CXVI, partea I-a, nr. 87 bis, 13 aprilie 1948; „Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române”, a. I, nr. 1, 27 septembrie 1952. De asemenea, amintim că Petru Groza a fost președinte al Prezidiului M.A.N. în perioada 2 iunie 1952 – 7 ianuarie 1958. Funcția era diferită de aceea de Președinte al ședințelor M.A.N. din respectiva legislatură, așa cum prevedea și art. 50 din Constituția din 1948 (care stipula existența unui birou al M.A.N. ales pentru fiecare sesiune, al cărui președinte conducea dezbaterile), respectiv, art. 30 al Constituției din 1952. În toamna anului 1952, de exemplu, când a fost votată noua Constituție, Președinte al ședințelor M.A.N. era Dumitru Coliu, însă promulgarea acesteia (ca, de altfel, promulgarea oricărei legi conform art. 45 din Constituția din 1948, ulterior în virtutea art. 27 din Constituția anului 1952) se făcea sub semnătura Președintelui Prezidiului M.A.N. – funcție ocupată atunci de Petru Groza și a secretarului Prezidiului M.A.N. – în momentul respectiv Marin Florea Ionescu.

²⁷ Amelio Marco Olivotto era născut la 26 noiembrie 1913, în comuna Nucșoara din județul Muscel, într-o familie de italieni rezidentă în Muscel de la începutul secolului trecut. Familia și-a păstrat inițial cetățenia italiană și semnificativ rămâne faptul că tânărul Amelio Olivotto și-a înaintat încă din anul 1935, student fiind, cererea către Ministerul Justiției din Regatul României pentru a obține naturalizarea, soldată cu o încheiere favorabilă a cazului său emanată de Comisia pentru constatarea condițiilor naturalizării care funcționa pe lângă respectivul minister la 8 octombrie 1937 (încheierea nr. 351/8 octombrie 1937, prin care se constata că erau îndeplinite condițiile legale pentru naturalizarea cu dispensă de stagiu, dat fiind că fusese născut și crescut în România, că a făcut cerere în decursul unui an de la majorat și că și-a efectuat serviciul militar în țară și mai mult, solicitantul nu suferise nicio condamnare și făcuse declarație autentică de renunțare la cetățenia străină). Dosarul și-a urmat parcursul, iar la 29 noiembrie 1938 era emis Decretul Regal nr. 4001 de naturalizare a lui Amelio Marco Olivotto, „supus italian, student”, de religie catolică și care la momentul respectiv domiciliu în Câmpulung-Muscel, Parcul Unirea nr. 7. Decretul semnat de Carol al II-lea și contrasemnat de Președintele

Română, după ieșirea din alianța cu Germania hitleristă, la campania desfășurată alături de Armata Roșie pe frontul din Europa Răsăriteană. Amelio Olivotto și-a și pierdut viața în luptele sângeroase purtate în zilele de 12–16 ianuarie 1945, la intrarea în Slovacia, de către trupele române și sovietice, atunci remarcându-se eroismul Regimentului 4 Dorobanți „Argeș” și al Regimentului 30 Dorobanți „Muscel”. În confruntările care au avut loc pentru luarea din mâinile inamicului a orașului Pleșivec și, mai apoi, a satului Kunova Teplica s-au distins, în mod special pentru cea din urmă operațiune militară, Compania a 3-a din Regimentul 4 Dorobanți „Argeș” de sub comanda locotenentului Amelio Olivotto, care a căzut ca un erou în fruntea subunității sale și Batalionul II din Regimentul 4 Dorobanți comandat de căpitanul Ilie Iorga²⁸. Corpul lui Amelio Olivotto a fost transportat, prin grija militarilor sovietici, de la Carei la Câmpulung-Muscel, unde a fost înmormântat în Cimitirul Eroilor, primind pentru faptele sale de arme medalia românească pentru valoare militară Ordinul „Mihai Viteazul” (decorat post-mortem cu clasa a III-a cu spade)²⁹, iar în localitatea musceleană unde domiciliase, Câmpulung-Muscel, o stradă a fost denumită atunci în onoarea sa³⁰.

În cererea sa de grațiere, Argilia Olivotto – subliniind că familia Pintori se afla deja în al treilea an de suferință și disperare –, invoca și faptul că soțul trăise la rândul lui, încă din copilărie, în România, apreciat și stimat de colegii de liceu și de prieteni, integrându-se în mediul românesc din capitală și ținându-se departe de viața politică în toți acei ani, inclusiv după ce a intrat în serviciul Legației italiene de la București.

Contextul dificil pentru familia celui întemnițat în care petiția a fost supusă atenției autorităților române este evidențiat de relatarea audienței la Legația R.P.R. de la Roma pe care Argilia Olivotto o face Externelor italiene (doc. nr. 2 din anexă). Astfel, în dimineața zilei de 25 mai 1953, soția lui Eraldo Pintori s-a prezentat la Legația României din capitala Italiei, solicitând să discute cu ministrul Mălnășanu. După o așteptare de o jumătate de oră la portar, a apărut Ion Lemnaru, secretar II al misiunii diplomatice, care părea că trece pe acolo întâmplător, pregătindu-se să iasă din legație, și a însoțit-o în biroul său unde, vreme de o oră, au discutat, diplomatul român adresându-i o serie de întrebări de natură personală (despre rude – familia

Consiliului de Miniștri, Patriarhul Miron Cristea, respectiv de Ministrul Justiției, Victor Iamandi se întemeia pe referatul nr. 113.024/11 noiembrie 1938 întocmit de Președintele Consiliului de Miniștri și de Ministrul Justiției, care se pronunța în favoarea naturalizării. Vezi „Monitorul Oficial”, partea I-a, a. CVI, nr. 281, 2 decembrie 1938, p. 5773.

²⁸ *Istoricul Regimentului 4 Dorobanți „Argeș” (1877–1946)*, coord.: Cornel Carp, Petrișor Florea, Vasilica Manea, Cornel Țucă, Pitești, Edit. Pământul, 2008, cap. I. *Istoricul Regimentului 4 (1877–1946)*, subcap. 7. *Pe frontul antihitlerist*, p. 125–127, de asemenea informația din anexa documentară, p. 279–280.

²⁹ Vezi Decretul Regal 3230/11. 11. 1946, conform <https://www.worldwar2.ro/decoratii/?language=ro§ion=25>; <https://www.worldwar2.ro/decoratii/?action=print&article=135>, accesat la 5 octombrie 2024.

³⁰ Până astăzi o străduță din orașul Câmpulung, Județul Argeș, din zona centrală a localității, chiar la sud de complexul Mănăstirii Negru Vodă (fundație domnească ce urcă la 1215) și care face legătura între Strada Negulici și Strada Petre Țuțea, este denumită Intrarea Olivotto.

Olivotto – aflate la vremea respectivă în România, despre condițiile lor morale și materiale și dacă primea regulat scrisori de la ele, despre faptul, care i se părea interesant, că nu mai avusesse știri de la soț și despre motivul pentru care nu mai încercase să îi scrie între timp). În relatarea întâlnirii, Argilia Olivotto Pintori precizează Externelor italiene că a răspuns amănunțit la fiecare dintre întrebări știind că reprezentanții R.P.R. la Roma oricum vor transmite mai departe cuvintele ei. Soția lui Pintori mai arăta că Ion Lemnaru o întrebase și dacă postul de profesor care îi fusese încredințat la Brescia era pe timp nedeterminat sau doar temporar și că a răspuns că era doar suplintoare pentru anul școlar în curs. A fost chestionată, de asemenea, asupra funcțiilor și rolului pe care Eraldo Pintori le avusesse în cadrul Legației Italiei la București. Argilia Olivotto a accentuat în relatarea ei către Externele de la Roma că răspunsese întotdeauna, insistând asupra rolului minor îndeplinit de Eraldo Pintori în legație (preciza că aparținuse categoriei „imediat superioare celei de ușier”). În încheierea relatării sale, Argilia Olivotto menționa că, în cele din urmă, Ion Lemnaru a intrat la ministrul Mălnășanu și după câteva minute a revenit comunicându-i că „tovarășul ministru era foarte ocupat”, că citise scrisoarea și că o asigură că va pleca în țară cu următorul curier. Arătându-i că era conștient de starea ei sufletească, diplomatul român preciza că răspunsul la cererea de grațiere îi va fi comunicat direct, însă prevedea oricum că nu va veni în curând.

Prevederea diplomatului român legată de soluționarea cererii s-a și adeverit, Eraldo Pintori nefiind eliberat în acel context. Vor mai trebui să treacă încă doi ani și să se prefigureze condițiile destinderii relative dintre cele două blocuri înregistrată în anul 1955 în contextul Conferinței de la Geneva pentru ca Eraldo Pintori să își redobândească libertatea. Tatonările și negocierile susținute de diplomația italiană au continuat oricum pe parcursul anilor 1954-1955, accentuându-se în primăvara celui din urmă an, în anticiparea Conferinței de la Geneva, care a avut loc în august 1955. A fost o perioadă în care afacerile de spionaj, reale sau, de cele mai multe ori, confecționate, se doreau a fi soluționate, utilizându-se frecvent ca monedă de schimb avantaje de natură economică și fiind oferite semnale de bunăvoință din sfera diplomației culturale.

În cazul amintit al funcționarului Legației italiene din capitala României, Eraldo Pintori³¹, închis la Malmaison, iar mai apoi, din 1952, la Mărgineni, negocierile italo-române au pus în ecuație păstrarea de către statul român a imobilului Accademia di Romania de la Roma și rezolvarea unor chestiuni economice stringente (ridicarea sechestrului instituit de justiția italiană asupra acțiunilor române ale Azienda Petrolifera Italo-Romena – A.P.I.R., restituirea unor valori românești blocate în Italia). Negocierile s-au intensificat în prima parte a anului 1954³² și, în consecință, deținutul

³¹ Detalii la Ș. Turcuș, *A Forgotten Case of Violation of Human Dignity (1951–1955): Eraldo Pitori, Italian diplomatic officer in Bucharest*, „Jurnalul Libertății de Conștiință. Journal for Freedom of Conscience”, Les Arcs, France, vol. 7, nr. 1, 2019, p. 639–663.

³² V. Turcuș, Ș. Turcuș, *op. cit.*, p. 43-47.

a fost transferat, în aprilie 1954, în spitalul Închisorii Văcărești, unde era supus unor condiții „mai umane” de detenție³³. În jocul negocierilor din momentul respectiv era pusă în discuție și o altă afacere de spionaj datând tot de la începutul anilor ‘50, cazul Măgura. Atașatul comercial al Ambasadei României la Berna, Iacob Măgura, era acuzat de comerț cu material ilegal, iar partea română dorea evitarea publicității negative pentru R.P.R. La 25 februarie 1954, Simion Bughici, succesorul Anei Pauker în fruntea Externelor românești, ridica tocmai această problemă ministrului Italiei la București, Alberto Calisse, subliniind în același timp faptul că problema Pintori este de mai mică importanță în timp ce primează raporturile comerciale dintre cele două țări. Tratatul pentru eliberarea lui Pintori în a doua jumătate a anului 1954 au intrat pe un făgaș pozitiv, partea română fiind decisă să își susțină poziția în ce privește păstrarea edificiului Accademia di Romania și soluționarea pozitivă a chestiunii A.P.I.R. – Creditul Minier, iar în aprilie 1955 acesta a fost eliberat³⁴. Pintori fusese transportat, în ultima parte a perioadei sale de detenție, din septembrie 1954, în închisoarea de la Pitești, în contextul unor noi măsuri luate de Securitate pentru reorganizarea sistemului penitenciar românesc. La Pitești erau acum concentrați cetățenii străini, acuzați de spionaj, înaltă trădare și trecere clandestină a frontierei. Semnificativ rămâne faptul că eliberarea lui Eraldo Pintori, în urma amintitelor negocieri italo-române, s-a făcut tocmai la ordinul direct al lui Petru Groza și, în mod simbolic, de Paștele catolic 1955. Așa cum relatează Pintori în memoriile sale, după ce în ianuarie 1955 fusese solicitat de organele Securității să semneze o cerere către șeful statului în vederea îmbunătățirii condițiilor de detenție și a eliberării, care se încheia însă cu specificarea că, în cazul în care i-ar fi fost aplicată grațierea, solicita azil politic în România, refuzând repatrierea în Italia „țară aservită imperialismului anglo-american” – ceea ce refuzase categoric să facă – până în ziua de 8 aprilie 1955 (era în Vinerea Mare) nu se mai interesase nimeni de soarta lui. În ziua respectivă a fost transportat de la închisoarea din Pitești în subsolurile Ministerului de Interne de la București, unde a rămas peste noapte. A doua zi, 9 aprilie 1955, în sâmbăta Paștelui catolic (Paștele ortodox a fost sărbătorit în anul 1955 la 17 aprilie), Pintori a fost informat de ofițerii Securității că „președintele Republicii decisese să îl elibereze din închisoare”, fiind totodată pus să semneze un angajament că va părăsi România în 24 de ore și că nu va avea niciun contact cu mediul românesc. Același ofițer care îl transferase de la Pitești l-a dus apoi cu mașina o bună bucată de drum, legat la ochi, și l-a lăsat pe străzile capitalei, la o distanță de vreo doi kilometri de Legația italiană, unde Pintori a ajuns imediat cu un taxi. Întrucât condițiile sale de sănătate nu erau dintre cele mai bune pentru a întreprinde de îndată călătoria spre casă, însărcinatul cu afaceri al Italiei la București, Cerchione³⁵, a obținut de la autoritățile române o

³³ *Memorie de Eraldo Pintori*, p. 37.

³⁴ V. Turcuș, *op. cit.*, p. 212–213.

³⁵ Era vorba de diplomatul Roberto Cerchione, funcționar al amintitului minister de la finele anilor ‘40, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar clasa a II-a, decedat la 4 iulie 1969.

amânare de 4 zile (Pintori a părăsit Bucureștiul în tren, la 12 aprilie 1955, în cele două compartimente învecinate cu al său – cum menționa în memorii – fiind în permanență prezenți ofițeri ai Securității, de aceea s-a închis înăuntru și nici nu a îndrăznit să se miște de acolo până la graniță)³⁶.

Faptul că în primăvara anului 1955 se intensificaseră negocierile pentru eliberarea cetățenilor italieni întemnițați în România este dovedit și de o altă cerere, de data aceasta semnată de Adele Giacomello Franzolini, soția lui Luigi Franzolini. Datată 4 martie 1955, ea era adresată ministrului de Externe al Italiei, pe care suplicanta îl ruga să nu precupească niciun efort pentru a obține din partea autorităților române eliberarea și repatrierea soțului, „un conațional injust persecutat și răpit afecțiunii membrilor familiei sale” (doc. nr. 3 din anexă). În cererea sa, Adele Franzolini făcea un scurt excursus asupra contextului în care se produsese arestarea soțului, la finele lui septembrie 1951. Ea explica faptul că, în toamna anului 1950, Luigi Franzolini fusese concediat din funcția importantă pe care o deținuse în cadrul Ministerului Comerțului de la București pentru că nu acceptase propunerea făcută de autoritățile staliniste din capitala României de a renunța la cetățenia italiană. Deoarece, ca ex-funcționar al desființatei Bănci Comerciale Italo-Române, odată revenit în Italia urma să fie reangajat la Comit din Milano³⁷ – asemenea celorlalți colegi atunci repatriați sau în curs de repatriere –, Luigi Franzolini a solicitat, în noiembrie 1950, viza de ieșire din R.P.R. (unul dintre obstacolele de care s-au lovit în acei ani cetățenii țărilor occidentale aflați în România și dornici de a pleca de aici). După zece luni de așteptare, atunci când soții Franzolini credeau că eliberarea permisului de ieșire din R.P.R. nu mai putea întârzia, întrucât toți ceilalți conaționali ai lor, după mai multe luni, fuseseră lăsați în cele din urmă să plece, la procesul din septembrie 1951 împotriva Legației Italiene din București a fost adus în discuție numele fratelui ei, Leo Giacomello. În opinia Adelei Franzolini, vinovat direct de intrarea familiei sale în vizorul autorităților comuniste era Eraldo Pintori, care fie că îl indicase din proprie inițiativă, fie că fusese constrâns să îl indice pe Giacomello ca succesor al său în

Vezi <https://baldi.diplomacy.edu/diplo/diplomcessati.htm>, accesat la 13 octombrie 2024; „Gazzetta Ufficiale del Regno d'Italia”, Roma, a. 81, nr. 66, 18 marzo 1940 (XVIII), p. 1080; „Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana”, a. 89, n. 160, 13 luglio 1948, p. 2524.

³⁶ *Memorie di Eraldo Pintori*, p. V–VI, 48–52.

³⁷ Comit este denumirea colocvială a Băncii Comerciale Italiene (Banca Commerciale Italiana), instituție fondată în 1894 cu sediul la Milano. Structura a fost trecută sub controlul statului în anii '50 prin Istituto per la Ricostruzione Industriale (IRI, cristalizat în 1933 sub regimul fascist în vederea salvării și restructurării băncilor și a companiilor afectate de Marea Criză economică și care, supraviețuind celui de-Al Doilea Război Mondial, a jucat un rol-cheie în renașterea economică a Italiei postbelice, devenind unul dintre protagoniștii miracolului economic italian de la finele deceniului al șaselea și valorizând la scară europeană „formula IRI”, percepută ca un exemplu pozitiv de intervenție a statului în economie, mult mai mult decât o simplă „naționalizare” deoarece permitea cooperarea între capitalul public și cel privat). *The State as Entrepreneur. New Dimensions for Public Enterprise: the IRI State Shareholding Formula*, edited by Stuart Holland, London, Weidenfeld and Nicolson, 1972, passim.

vederea contactelor cu Legația italiană. Adele Franzolini mai presupunea, în încercarea de a lămuri poziția lui Pintori, că probabil acesta făcuse respectiva afirmație din convingerea că își va putea ușura situația fără a provoca vreun necaz altcuiva, dând numele unei persoane care reușise deja să părăsească România. Numai că respectiva acțiune nu s-a lăsat fără consecințe, iar teama justificată că implicarea lui Giacomello va avea consecințe directe asupra rudelor rămase în R.P.R. s-a adevărat, fiindu-i arestați cumnații. În legătură cu soțul său, după trei ani de la proces aflat încă în închisoare, Adele Franzolini susținea în fața Externelor italiene că „nu comisese niciun delict, nici nu desfășurase vreo activitate subversivă, de niciun fel” care să justifice tratamentul inuman care i-a fost aplicat de autoritățile staliniste din România. Deplângând faptul că fusese abandonat destinului nemilos de către autoritățile italiene, Adele Franzolini reitiera că soțul „nu avusese nicio relație cu reprezentanța noastră [din România], așa cum pot depune mărturie funcționarii care s-au succedat în cadrul ei după război, nici direct, nici indirect prin funcționarul Giacomello cu care, deși rudă și amic, nu se întâlnea aproape niciodată întrucât amândoi erau absorbiți de propria muncă și de propriile familii” (doc. nr. 3 din anexă).

Nu întâmplător a fost astfel faptul că la sfârșitul lunii iunie 1955 – deci exact în preajma întâlnirii la vârf a celor Patru Mari de la Geneva, când spiritul de deschidere promovat atunci facilita tratativele pe problemele cele mai delicate de spionaj și deținere de cetățeni străini –, ministrul Italiei la București a făcut două întâmpinări către directorul general al Afacerilor Politice din capitala României, Mircea Bălănescu, la 1 și la 24 ale lunii, încercând să preseze lucrurile și pentru Luigi Franzolini. Lui Franzolini, din cei 5 ani de închisoare la care era condamnat îi fusese redusă pedeapsa cu un an, probabil în urma demersurilor diplomației italiene; acesta urma să fie pus în libertate în septembrie 1955, iar diplomația italiană dorea să obțină asigurări că eliberarea se va realiza efectiv. Așa cum indica o telegramă expres a misiunii italiene de la București către Roma din 27 august 1955, Franzolini fusese condamnat în urma unui „proces regulat pentru fapte care i-au fost imputate în timp ce ocupa posturi importante în partidul comunist și în administrația statală română”³⁸. După cum explica Externelor de la Roma șeful misiunii Italiei la București, Francesco Lo Faro la 27 august 1955, Franzolini urma să fie eliberat în luna septembrie. Între timp, conchidea Lo Faro, în România sărbătoarea de 23 august trecuse fără ca autoritățile să dea curs decretului care prevedea o masivă grațiere a deținuților politici, în timp ce Externele românești dădeau semnale că „grațierile pot fi acordate în orice moment”, sugerând astfel că regimul comunist înțelegea să își păstreze, chiar în contextul internațional al amintitei destinderi fără precedent de la declanșarea Războiului Rece, întotdeauna un avantaj în vederea negocierilor.

³⁸ V. Turcuș, Ș. Turcuș, *op. cit.*, p. 268; V. Turcuș, *op. cit.*, p. 219–220.

La sfârșitul lunii noiembrie 1955, un raport intern al Externelor de la Roma către Legația Italiei din România indica faptul că cetățenii italieni eliberați de acolo (printre ei se numărau Eraldo Pintori și Luigi Franzolini) nu au dat declarații – nici în public, nici în privat – despre regimul la care au fost supuși în închisorile românești³⁹. Eliberarea celor doi cetățeni italieni deținuți în închisorile României epocii staliniste s-a realizat astfel într-un moment favorabil, de relativă destindere, dintre cele două Blocuri politico-militare și a fost pusă în practică prin contribuția prețioasă și eforturile sistematice ale diplomației italiene⁴⁰, o importantă mărturie în acest sens constituind-o scrisorile soțiilor celor împlicinați, publicate aici în anexă.

ANEXĂ⁴¹

1.

A Sua Eccellenza [scritto a mano] 25.5.53
il Dr. Petru Groza l'originale rimesso dalla intimata era in romeno
Presidente della Grande Assemblea Nazionale

BUCAREST

DECLASSIFICATO A NON CLASSIFICATO

AI SENSI DELL' O.D.S n. 44/2006

DEL 9 NOVEMBRE 2006⁴²

Signor Presidente,

memore di aver avuto l'onore di conoscerLa personalmente, mi permetto far ricorso direttamente a Lei, come al Supremo Magistrato della Repubblica Popolare Romena, per esporLe il mio caso.

Nata ed allevata in Romania, che considero come la mia seconda Patria, appartenente a famiglia che ha sempre mantenuto regolare condotta durante cinquant'anni di soggiorno a Bucarest dove ha vissuto col suo onesto lavoro, senza mai immischiarsi in questioni di

³⁹ V. Turcuș, *op. cit.*, p. 224–225.

⁴⁰ O perspectivă asupra diplomației italiene în primele decenii postbelice în ISLE. Istituto per la documentazione e gli studi legislativi, *Indagine sulla diplomazia italiana. Problemi e prospettive*, Milano, Dott. A. Giuffrè Editore, [1964], XVI + 302 p., mai ales studiul lui Giuseppe Vedovato, *La diplomazia, oggi*, 34 p. Pentru problema rolului asumat de diplomația italiană în contextul Războiului Rece și al primelor semnale de relativă detensionare care se prefigurau la mijlocul anilor '50, Giuliano Caroli, *Ricerca del 'ruolo' e Guerra Fredda. La diplomazia italiana tra negoziato sul disarmo e crisi di Berlino, 1956–1959*, Roma, Edicussano, 2024, 193 p. (Documenti, letture e testimonianze, 3). Pentru raporturile româno-italiene din anii '50 vezi și Idem, *La Romania nella politica estera italiana, 1919–1965. Luci e ombre di un'amicizia storica*, prefazione di Giuseppe Vedovato, Milano, Nagard, 2009, 519 p.

⁴¹ Documentele se păstrează în Arhiva Istoric-Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe de la Roma/ Archivio Storico Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri, Roma, Fondul Affari Politici, 1950–1957, Romania 1955, busta 1284, nepaginat.

⁴² Cu ordinul de serviciu n. 44 din 9 noiembrie 2006, ministrul de Externe al Republicii Italiene a dispus declassificarea tuturor documentelor cu caracter politic pentru anii 1940–1950.

carattere politico. Una famiglia che ha dato anche un suo figlio (mio fratello Amelio Olivotto, medaglia romena al valor militare) alla causa nazionale nella lotta contro il tedesco invasore per cui la sua salma venne trasportata, a cura dell'armata sovietica, da Karei Mari a Campulung dove riposa nel Cimitero degli Eroi e dove tuttora si intitola una strada al suo nome.

Mi rivolgo a Lei, Signor Presidente, entrata ormai nel terzo anno delle mie angustie, al colmo della disperazione, mi rivolgo alla Sua benevolenza perchè voglia accogliere questo mio disperato appello a promuovere un'atto di clemenza, così radicato nel costume e nello spirito del nobile popolo romeno, concedendo la libertà a mio marito, Eraldo PINTORI, cittadino italiano, arrestato a Bucarest il 27 aprile 1951.

Aggiungo che mio marito ha vissuto egli pure sin dalla giovinezza in Romania dove è stato sempre stimato e ben voluto, dai compagni di banco di liceo ai colleghi ed amici che ha trattato ancor prima di assumere servizio presso la Legazione d'Italia. In tutti questi anni non si è mai interessato di politica, ha vissuto del suo lavoro e nell'amore della famiglia che si è costituita a ventiquattro anni.

Tenuti presenti i buoni rapporti di amicizia fra la Romania e l'Italia ed il precedente favorevole di altro recente atto di clemenza che ho appreso dai giornali, mi rivolgo a Lei anche a nome di mia figlia, di tredici anni, e della settantenne madre di mio marito, che vive ora con noi in Italia e che trova, nella sua grave infermità, la sola forza di vivere nella speranza di rivedere il figlio.

Ho sempre pensato che mio marito sia innocente, comunque se egli avesse mancato Ella può perdonargli e Le assicuro che il Suo atto di clemenza, se non di giustizia, darà pace e tranquillità ai nostri cuori duramente provati.

2.

Mi sono recata stamane alle 10 alla Legazione di Romania ed ho chiesto di parlare con il Ministro Mălnăşanu. Dopo una attesa, in portineria, di oltre mezz'ora, è venuto il Signor Jon Lemnaru, II° Segretario, che pareva stesse uscendo e mi ha condotto nel suo Ufficio dove mi ha trattenuto circa un'ora rivolgendomi domande sui parenti Olivotto (mio cognome da nubile), attualmente in Romania, sulle loro condizioni morali e materiali, se ricevevo regolarmente lettere da parte loro, ecc. e, infine, come mai non avessi notizie di mio marito e per quale motivo non avevo mai tentato di scrivergli. Ho risposto fornendo tutti i dati richiesti, sapendo d'altra parte che quei signori non potevano ignorarli. Il Signor Lemnaru mi ha chiesto anche se l'insegnamento affidatomi a Brescia (sul quale pareva fosse molto al corrente) era in pianta stabile ovvero a titolo temporaneo. Ho risposto che il mio impiego era di „supplente” per l'anno in corso. Mi ha chiesto anche dettagli circa l'impiego e le funzioni di mio marito alla Legazione cui ho risposto dicendo che egli apparteneva alla categoria „immediatamente superiore a quella di usciere”.

È infine entrato dal Ministro e, dopo qualche minuto, è ritornato per comunicarmi „che il compagno Ministro era molto occupato”, che aveva letta [letto] la lettera ed assicurava che sarebbe partita col prossimo corriere. Si rendeva conto perfettamente del mio stato d'animo. La risposta mi verrà comunicata direttamente comunque prevedeva che essa non potesse giungere molto presto”.

Roma, 25 maggio 1953.

Argilia Olivotto Pintori
[olografo]

3.

Signor Ministro,

Io sottoscritta Adele Franzolini, rimpatriata dalla Romania con i miei due figli il 8 Aprile 1952 rivolgo calorosa preghiera all'Eccellenza Vostra di voler benevolmente intervenire a favore della liberazione e del rimpatrio del connazionale FRANZOLINI Luigi, mio marito, prelevato dagli organi della polizia romena dal proprio domicilio in Bucarest, nella notte del 24 settembre 1951 e da allora non più liberato.

Le tragiche vicende della mia famiglia sono note alla Legazione in Bucarest. Esse cominciarono al momento in cui mio marito, nel novembre del 1950, chiese il visto di partenza dalla Romania. Egli era stato allora licenziato dal servizio presso il Ministero del Commercio Interno perchè non aveva aderito alla proposta fattagli di rinunciare alla cittadinanza italiana e, come impiegato della disciolta Banca Italiana e Romena, tornando in Italia sarebbe stato riassunto dalla Comit di Milano, come gli altri suoi colleghi allora rimpatriati od in corso di rimpatrio.

Dopo dieci mesi di attesa, quando credevamo che il permesso non avrebbe potuto più tardare – tutti i nostri connazionali dopo parecchi mesi di attesa erano alla fin fine lasciati partire –, a Bucarest si svolse un processo nel corso del quale uno degli accusati, l'impiegato di Legazione Eraldo Pintori, aveva indiziato od era stato costretto ad indiziare, come suo successore per i contatti con la Legazione, l'impiegato Giacomello, mio fratello. Il Pintori, facendo una affermazione simile, credeva indubbiamente di agevolare la propria condizione e di non recare danno a nessuno tirando in ballo una persona già definitivamente partita dalla Romania. Non fu però così ed il nostro timore che il coinvolgimento avrebbe potuto riflettersi sui parenti si avverò, con l'arresto dei due cognati del Giacomello i quali da quasi un anno avevano chiesto il visto di partenza: mio marito ed il Sig. Ernesto Zara. Quest'ultimo, dopo un anno di detenzione fu rimesso in libertà mentre mio marito, dopo tre anni, è ancora imprigionato.

Egli non ha commesso alcun delitto nè ha svolto attività sovversiva di nessun genere perchè sia sottoposto ad un trattamento tanto inumano da parte delle autorità romene e perchè sia abbandonato alla propria sorte da parte delle nostre. Egli non ha avuto nessuna relazione con la nostra Rappresentanza, come lo possono testimoniare i Signori Funzionari avvicendatisi nel dopoguerra, nè direttamente nè indirettamente attraverso l'impiegato Giacomello col quale, benchè parente ed amico, non s'incontrava quasi mai perchè entrambi assorti dal proprio lavoro e dalle proprie famiglie. Questa è la verità.

In questi tre dolorosi anni io ed i miei figli abbiamo trovato la forza di sopportazione della nostra grande sciagura nella fiducia e nella speranza che l'On. Ministero che Ella dirige non lesinerà alcuno sforzo per ottenere la liberazione ed il rimpatrio di un connazionale ingiustamente perseguitato e rapito all'affetto dei suoi familiari; ed è con questa stessa rinnovata fiducia e speranza che ora oso rivolgermi alla Eccellenza Vostra per supplicarLa di prendere a cuore e di intervenire nei modi che più crederà efficaci a favore di mio marito.

RingraziandoLa sin d'ora per quanto potrà fare La prego, Eccellenza, di accogliere i sensi del mio profondo ossequio.

4 Marzo 1955

Franzolini Adele
[olografo]

Adele Giacomello in Franzolini
Via Pantigliate, 5

MILANO